

ВІДГУК

офіційного опонента

**на дисертаційну роботу Глущенко Анни Вадимівни на тему:
Стратегія розвитку зеленої економіки України в контексті європейської
інтеграції», подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 – Економіка**

Актуальність теми дослідження

Побудова стратегії розвитку зеленої економіки України є одним із ключових викликів сучасності, що обумовлено глобальними тенденціями сталого розвитку та необхідністю гармонізації економічної політики із вимогами Європейського Союзу. У процесі європейської інтеграції Україна зобов'язалася впроваджувати екологічні стандарти ЄС, зокрема у межах Європейського зеленого курсу, який ставить амбітні цілі досягнення кліматичної нейтральності. Зелена економіка передбачає перехід до ресурсозберігаючих технологій, розвиток відновлюваної енергетики, підвищення енергоефективності та зниження рівня забруднення довкілля, що є надзвичайно важливим для України як країни з високим рівнем енергоемності економіки. Крім того, геополітичні виклики, зокрема військові дії, значно ускладнюють реалізацію екологічних ініціатив, але водночас стимулюють пошук інноваційних рішень для відновлення економіки з акцентом на її екологізацію. Реалізація стратегії зеленої економіки може стати інструментом для зміцнення економічної стійкості, забезпечення конкурентоспроможності української продукції на європейських ринках та покращення якості життя населення; водночас відсутність комплексної стратегії розвитку зеленої економіки в умовах європейської інтеграції значно обмежує потенціал України у досягненні цих цілей. У цьому контексті дослідження, спрямовані на розробку стратегічних підходів до екологізації економіки, до реалізації програм зеленого переходу країни-майбутнього члена ЄС набувають особливої актуальності.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність

У процесі написання дисертаційної роботи авторкою досягнуто основну мету дослідження – обґрунтування теоретико-методологічних основ стратегії зеленого економічного розвитку задля побудови зеленої економіки України та окреслення організаційно-інституційних засад впровадження цієї стратегії в контексті майбутнього членства в ЄС. Для реалізації поставлених завдань дослідження у роботі застосовано сукупність загальнонаукових теоретико-методологічних і специфічних емпіричних методів: діалектичного; історико-логічного; системно-структурного аналізу економічних процесів та явищ; аналізу та синтезу; методу кількісного та якісного порівнянь; експертних оцінок та прогнозного методу;); економіко-статистичного моделювання

Інформаційну і фактологічну базу дисертаційної роботи становлять публікації зарубіжних і вітчизняних вчених з проблематики зеленого економічного зростання, сталого розвитку, економіки зеленого переходу; теоретико-методологічний та аналітичний доробок провідних міжнародних організацій і регіональних угруповань (Програми ООН з довкілля, Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН, Групи Світового банку, МВФ, ОЕСР, ЄБРР, Всесвітнього економічного форуму, Європейської комісії та інших); міжнародні наукометричні бази і звіти, аналітичні і статистичні публікації національних і міжнародних інституцій; статистичні дані офіційних сайтів статистики України та ЄС.

Зміст дисертаційної роботи, анотація, а також опубліковані авторкою наукові праці дають підстави стверджувати, що сформульовані положення, висновки й рекомендації характеризуються логічністю викладу, фактичною обґрунтованістю та високим рівнем достовірності й аргументованості одержаних наукових результатів.

3. Новизна результатів досліджень

Ознайомлення зі змістом дисертації Глущенко А.В. дозволило зробити висновок, що наукова робота містить належні ознаки наукової новизни, яка має

теоретико-методичний, аналітичний та прикладний характер. До найбільш значущих результатів дослідження, які мають наукову новизну, належать нижченаведені:

в дисертації вперше запропонований комплексний методичний підхід до оцінки зеленої трансформації зеленої економіки України в умовах європейської інтеграції, в якому поєднані концепт диспозиції України в єдиному вимірному полі з ЄС, що реалізується через оцінку, за допомогою авторського інтеграційного індексу, сформованості зеленої економіки в окремих групах (кластерах) країн ЄС та України, згрупованих відповідно ступеню досягнення цілей сталого розвитку (ЦСР) та концепт потенціалу трансформації, який реалізується через оцінку, із застосуванням авторської панелі індикаторів, національних особливостей зеленого зростання економіки та економіко-математичного моделювання чинників забезпечення кліматичної нейтральності економіки як основного критерію Європейського зеленого курсу; підхід може бути застосований для будь-якої країни – кандидата на вступ до ЄС, в тому числі для України: дозволяє проводити моніторинг змін умов зеленої трансформації економіки в динаміці та відповідно коригувати управлінські рішення щодо реалізації стратегії розвитку зеленої економіки;

2) авторкою вдосконалено інтегрально-індексну оцінку рівня розвиненості зеленої економіки, яка відрізняється обґрунтуванням вихідних (одиничних) індексів за авторським переліком критеріїв (пряма оцінка чинників зеленого зростання та/або стану зеленої економіки; наявність даних як для країн ЄС, так і для України; легкість в розумінні індексу та його використанні; доступність методики до розширення з часом на більшу кількість країн; можливість вимірювати ступінь наближеності до еталонного значення), що дозволяє проводити аналіз результативності зеленого зростання країн в інтеграційному об'єднанні за допомогою авторського інтеграційного індексу сформованості зеленої економіки GEMІ з метою моніторингу відносної позиції певної країни порівняно з іншими країнами інтеграційного об'єднання; реалізовано для аналізу вихідних умов стратегії зеленої трансформації економіки України;

В дисертації запропоновано авторське визначення терміну «зелена трансформація економіки», яке відрізняється поєднанням двох понять «зелена економіка» та «зелене економічне зростання» як таких, що є максимально близькими за змістом та ціллю – забезпечення сталого розвитку на концептуальних засадах економіки «вбудованої» в соціум та навколишнє середовище – що дозволяє використати термін як цілеспрямовані екологічні зміни соціально-економічної системи та обґрунтувати концептуальну модель стратегії цих змін;

4) авторка обґрунтувала та застосувала комплексний підхід до визначення пріоритетних сфер зеленої трансформації економіки України, який відрізняється адаптацією до стратегічних цілей основних сфер Європейського зеленого курсу, що дозволило обґрунтувати заходи секторально-орієнтованої державної економічної політики забезпечення зеленої трансформації економіки України в контексті європейської інтеграції;

5) дістала подальшого розвитку методологія позиціонування зеленої економіки України серед країн ЄС, яка в авторському викладі відрізняється переліком адаптованих показників досягнення глобальних Цілей сталого розвитку як результату розвитку зеленої економіки в співставному вимірному полі статистичних джерел ЄС та України, що дозволяє проводити, за допомогою кластерного аналізу, групування країн ЄС та України як за доступним наразі переліком індикаторів, так і за можливим в майбутньому розширеним переліком показників в єдиному з ЄС статистичному вимірному полі;

авторкою визначені три історичні етапи генезису теорій зеленого переходу в економічних дослідженнях, які відрізняються від вже існуючих принциповими відмінностями у визначенні ролі економіки в тріаді «економіка – соціум – екологія»: від домінування економічної складової і суспільному відтворенні через рівнозначне збалансоване сприйняття всіх складових тріади до визнання економіки як «вбудованої» в соціум та живий навколишній світ; це дозволило на теоретико-концептуальному рівні розглядати відповідні етапи зелених трансформацій економічної політики ЄС щодо розвитку зеленої економіки та

з'ясувати конкретно-історичний контекст побудови стратегії зеленої трансформації економіки України в умовах європейської інтеграції.

4. Повнота викладення основних результатів в опублікованих наукових працях

Результати дослідження представлені у 13 наукових працях, серед яких: одна стаття у виданні, що індексується в Scopus, п'ять статей в наукових фахових виданнях України, сім публікацій – у матеріалах науково-практичних конференцій. Загальний обсяг публікацій – 4,82 друк. арк., з яких особисто авторів належить 3,04 д.а.

Основні положення дисертаційної роботи пройшли апробацію на сімох міжнародних і всеукраїнських науково-практичних заходах, а саме: Міжнародній науково-практичній конференції «Зелена економіка та низьковуглецевий розвиток: міжнародний та національний вимір» (м. Київ, 4 грудня 2020 р.); II Науково-практичній конференції студентів та молодих науковців «Сучасні виклики розвитку економіки, бізнесу та публічного управління і адміністрування» (м. Дніпро, 12 листопада 2021 р.); Науково-практичній конференції студентів та молодих вчених «Будівництво архітектура та економіка. Проблеми та перспективи. Сучасний контекст». (м. Дніпро, 23 грудня 2021 р.); Науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Дніпро, ПДАБА 27-28 березня 2023 р.); Круглому столі «Успішні європейські практики безвідходності та розвитку циркулярної економіки: перспективи впровадження в Україні» в рамках гранту Erasmus+ Jean Monnet Modul «EUGREEN» (м. Дніпро, 29 червня 2023 р.); I Міжнародній науково-практичній конференції «Future of science: innovations and perspectives» (м. Стокгольм, 25-27 листопада 2024 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Science and technology: challenges, prospects and innovations» (м. Осака, 28-30 листопада 2024 р.).

Опубліковані матеріали відповідають вимогам згідно з п. 8-9 Постанови КМУ «Про затвердження порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти,

наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. №44 і розкривають основний зміст дисертації. Публікації повною мірою висвітлюють результати дисертаційної роботи та засвідчують особистий внесок здобувача до всіх наукових публікацій.

5. Теоретичне та практичне значення результатів дослідження

Теоретичне та науково-прикладне значення результатів дослідження полягає в узагальненні теоретико-концептуальних основ розвитку зеленої економіки країни, яка є майбутнім членом ЄС; визначенні домінуючого концепту сучасної «вбудованої» економіки - як підсистеми систем вищого порядку: соціуму та екології; у визначенні терміну «зелена трансформація економіки» як побудови зеленої економіки на основі механізмів зеленого зростання, що має стати об'єктом стратегічного планування економічної політики держави на шляху до сталого розвитку; у розробці авторської концептуальної моделі стратегії зеленої трансформації економіки в умовах європейської інтеграції та оригінальної методики оцінки рівня зеленої трансформації певної країни в умовах європейської інтеграції; обґрунтуванні секторально-орієнтованих заходів державної економічної політики впровадження стратегії зеленої трансформації економіки України в умовах європейської інтеграції.

Основні методологічні положення, методичні розробки, висновки та рекомендації, отримані у дисертації, можуть становити теоретичну та прикладну основу для формування повоєнної стратегії зеленої трансформації в пріоритетних секторах економіки України, гармонізованих зі сферами Європейського зеленого курсу.

Підтвердженням практичної цінності та достовірності наукових положень дисертаційної роботи є їхнє впровадження в діяльність Управління інфраструктури, містобудування та архітектури, житлово-комунального господарства, екології Дніпровської районної військової адміністрації; Дніпровського заводу «РЕТАЛ УКРАЇНА»; Інституту місцевого розвитку; а також використання в навчальному процесі Придніпровської державної академії будівництва та архітектури, в тому числі в процесі викладання дисциплін що

реалізується в рамках гранта Єврокомісії ERASMUS-JMO-2022-MODULE № 101085133 – EUGREEN «European practices on Green Deal: lessons for Ukraine» («Європейська практика зеленого курсу: уроки для України»).

6. Структура та обсяг дисертації

Текст дисертації викладений і оформлений у відповідності до вимог Наказу МОН України від 12.01.2017 р. №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (з останніми змінами та доповненнями) та за змістом відповідає п. 6 Постанови КМУ «Про затвердження порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. № 44(зі змінами).

Представлена дисертаційна робота характеризується єдністю змісту і засвідчує особистий внесок дисертантки до наукових знань у галузі фінансів. Текст дисертації містить усі елементи згідно з вимогами, зокрема анотація та ключові слова українською і англійською мовами, вступ, три розділи, висновки по розділам та загальні висновки, список використаних джерел і додатки. Обсяг основного тексту дисертації (вступ, розділи та висновки) становить 187 сторінок. Робота містить 9 таблиць, 34 рисунки та 4 формули. Список використаних джерел налічує 318 найменувань.

7. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Ознайомлення з дисертацією, науковими працями Глущенко А. В., в яких висвітлені основні наукові результати, дає підстави стверджувати, що авторка дотримується принципів та норм академічної доброчесності. У дисертаційній роботі наявні посилання на джерела інформації щодо використаних тверджень, розробок, відомостей, статистичних даних тощо. Посилання подані з дотриманням норм законодавства про авторське право, що дозволяє констатувати відсутність порушень академічної доброчесності у дисертаційній роботі.

8. Дискусійні положення та зауваження

Відзначивши позитивні сторони роботи, варто звернути увагу на певні дискусійні положення та рекомендації щодо вдосконалення, а саме:

В підрозділі 1.1 дисертації авторка спочатку пише про концепцію зеленої економіки, яка визріла в межах парадигми сталого розвитку; пізніше в цьому ж підрозділі (с.45) – про парадигму зеленої економіки, яка стала основою глобальної моделі сталого розвитку. Далі, в підрозділі 1.2 (с. 50) взагалі мова йде про «пост-парадигму зеленого переходу до сталого розвитку». Таким чином, спостерігається порушення логічно пов'язаних тверджень та залишається незрозумілим, яка із концепцій (або теоретичних моделей) є передвісником іншої.

2. В підрозділі 1.3. першого розділу дисертації в ході опису основних принципів зеленої економіки, зміст принципу «системність та комплексність в трансформаційних зрушеннях» залишився незрозумілим, зокрема щодо ознаки інтегрованості стратегії зеленої економіки.

В другому розділі (підрозділ 2.2) наводяться результати кластерного аналізу індикаторів досягнення Цілей старого розвитку країнами ЄС та України, із застосуванням авторського переліку вихідних даних для аналізу (індикаторів, що характеризують кожен із 17-ти глобальних цілей сталого розвитку). На нашу думку, виглядає сумнівним використання показника «кількість загиблих від ДТП» як такого, що характеризує досягнення цілі «Міцне здоров'я і благополуччя» (с.103). Навіть беручи до уваги методологічне пояснення авторки щодо вимоги співвимірності показників на ресурсах *Eurostat та Ukrstat*, вважаємо що можна було би долучити ще якийсь з індикаторів для оцінки Цілі сталого розвитку «Міцне здоров'я і благополуччя». Також можна було взяти до розрахунку не абсолютне значення кількості загиблих від ДТП, а зворотне до нього, тим самим підкресливши деструктивність даного показника для досягнення цілей сталого розвитку.

Авторка в п.3.1 третього розділу пише про 10 характерних рис в кожному з елементів матриці SWOT-аналізу, при цьому описуючи ознаки слабких сторін економіки України з точки зору побудови стратегії зеленої трансформації, називає їх лише дев'ять. І хоча ця помилка вочевидь є технічною, оскільки в Додатку И («Формування стратегічних завдань реалізації стратегії формування

зеленої економіки України на основі SWOT-аналізу») всі 10 рис слабких сторін прописані, відсутність опису однієї з характерних рис дещо обмежує сприйняття повної картини щодо сутності слабких сторін економіки з точки зору побудови стратегії зеленої трансформації.

9. Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам

Дисертаційна робота Глущенко Анни Вадимівни на тему «Стратегія розвитку зеленої економіки України в контексті європейської інтеграції» є завершеною та самостійною науковою працею. За своєю актуальністю, новизною та обґрунтованістю наукових результатів, що мають теоретичне та практичне значення, дисертація повною мірою відповідає вимогам до наукової кваліфікації ступеня доктора філософії, встановленим Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. № 44, а її авторка – Глущенко Анна Вадимівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародної
економіки Західноукраїнського
національного університету

Ірина ЗВАРИЧ

Ірина Зварич

Анна Глущенко